ĔÇ ХАТĔРĔ: ТУШЬ, ПЕРО

ВАХАТ ШУНАÇЕМЕН пурнăçра тахçан пулни-иртнисем манăçа юлса пыраççĕ, ĕлĕкрех лайăх паллана çынсен сăнĕсем те асран тухса ÿкеççĕ. Ача чухне илтнĕ юмах-халапсене, е, калăпăр, пуçламăш шкулта пăхмасăр калама вĕреннĕ сăвăсене аса илме те йывăрланать нумай çулсем иртсен... Тахçан вуланă кĕнекесене тата? Акă мана «Том Сойерпа» «Гекльберри Финн», «Мул утравĕ» аса килчĕç. Содержанийĕсене аса иличчен çав кĕнекесен хуплашкисем, вĕсенчи ÿкерчĕксем тухса тăчĕç куç умне. Вĕсем вара, алăран çавăтса пынă пек, ертсе кайрĕç манма ĕлкĕрнĕ кĕнекесен асамлă тĕнчине.

Кĕнекери ÿкерчĕксем. Ун чухне эпĕ çав ÿкерчĕксем чăвашла тухнă кĕнекесен страницисем çине мĕнле лекнине те пĕлме пултарайман, клише сăмаха та илтмен. Тĕрĕссипе калас-тăк, Стивенсон кĕнеки валли акăлчансен хăш художникĕ ÿкерчĕксем тунине халĕ те пĕлместĕп. Анчах паян кĕнеке магазинне кĕрсен, хамăр Шупашкарта пурăнакан художниксемех чаплă ÿкерчĕксемпе илемлетнĕ кĕнекесене курсан, хальхи ачасемшĕн чунтан савăнатăп.

Совет саманинче пур çĕрте те нумай улшăнусем пулнă. Чăваш культури те хăвăрт аталанса пычĕ. Литература, музыка, театр, живопис... Ун çинчен, çителĕксĕр пулсан та, чылай çырнă ĕнтĕ. Кĕнеке сăнĕ улшăнни çинчен вара эпир сахал шухăшлатпăр. Нумай пулнă-и пирĕн 30-мĕш çулсенче çак енĕпе ятарласа ĕçлекен художниксем? Халĕ пăхăр-ха! Танлаштарса пăхăр. Мĕн тери пысăк утăм! Хăюллăнах калама пулать: хăш-пĕр кĕнекесенчи (е, калăпăр, журналсенчи) ÿкерчĕксем ăсталăх енчен текстран ирттереççĕ. Кĕнеке хуплашкисем тата? Паллах, пурин пирки каламасан та, чăваш художникĕсем илемлетнĕ хăш-пĕр кĕнекесене пысăк выставкăсенче кăтартма та вăтанмалла мар.

Çук, ытлашши ÿстерсе кăтартасшăн мар эпĕ чăваш кĕнекисене илемлетекен хальхи художниксен çитĕнĕвĕсене. Çынсенчен юлас мар тесен, тата нумай ĕçлемелле-ха пурин те, мĕншĕн тесен совет кĕнекин сăнĕ, илемĕ пур çĕрте те хăвăрт çĕнелсе пырать. Çапах та вĕсен ĕçĕ çинчен сăмах хускатасах килчĕ, мĕншĕн тесен кĕнекен «тулашĕнчи» илемĕ пĕтĕм культурă ÿсĕмĕпе тачă çыхăнса тăни паллă ĕнтĕ.

Пуринчен ытларах савăнтараканни вăл — кĕнеке илемлетекенсен йышĕ нумайланни. Чылайранпа пархатарлă ĕçлекен аслăрах çулсенчи художниксемпе пĕрлех (М. Михаэлис, Ф. Осипов, П. Сизов, Г. Харлампьев) юлашки вунă çул хушшинче М. Ильин, М. Жолобов, Н. Кроневальд тата ыттисем те сахал мар вăй хучĕç кĕнеке графикине. Вĕсен ĕçĕсене пишпер вулакан лайăх пĕлет. Юлашки çулсенче урăх хуласенчен килнĕ художниксем тата художествă енĕпе аслă шкул пĕтерсе тăван республикăна таврăннă çамрăксем (В. Авраменко, А. Григорьев, Э. Юрьев, А. Миттов, Р. Федоров, С. Головатый, В. Чураков, М. Собнина, А. Ефейкина тата ыттисем) çак ĕçе пысăк вăй хушрĕç. Халĕ ĕнтĕ пирĕн пысăк квалификациллĕ искусствоведсемпе художествă редакторĕсем те пур. Çурин çинчен те пĕр статьяра тĕплĕн чарăнса тăма çук, çавăнпа çамрăкрах художниксенчен пĕринпе паллаштарас килет манăн.

УЛТА-ÇИЧЕ ÇУЛ каялла кĕнекесемпе журналсенче Владимир Агеевăн хăйне евĕрлĕ ÿкерчĕкĕсем тăташах курăнкалама пуçласан, нумайăшĕ унăн ятне ас туса юлнă пулĕ ĕнтĕ.

Кунта эпĕ унăн ĕçĕсене професси енчен тишкерсе тухма шутламастăп, çапах та вĕсене асăннă май, специалист мар çыннăн шухăшне каласа хăварас килет.

Володя художник пулма ăнсăртран шут тытман. Елчĕкре фотограф çемйинче çуралса ÿснĕскер, вăл çамрăклах ÿкерчĕксем тума хăнăхса пынă. Вĕсен тăванĕсем хушшинче те çак ĕçпе интересленекенсем чылай пулнă. Вăхăт çитсен вăл Шупашкара художествă училищине вĕренме кĕнĕ. Юлашки курса çара кайса килнĕ хыççăн 1956 çулта тин пĕтернĕ.

Ĕмĕт пулнă унăн малалла вĕренме те, анчах пурнăçра пурте малтан шутласа хунă пек килсе тухмасть вĕт — Володьăн та хăй вăхăтĕнче аслă шкула вĕренме кĕме май килмен. Çапах та вăл алла усса ларман, пĕлĕвĕсене хăй тĕллĕн вĕренсе ÿстерсе пыма тăрăшнă. Унăн юлашки çулсенчи ÿкерчĕкĕсенче художник пултарулăхĕ вăйланса пыни уççăнах курăнать. Ÿркенмен — ăста пулнă, тесе ахаль каламаççĕ ĕнтĕ.

6—7 çул хушшинче Агеев 40 кĕнекене яхăн илемлетнĕ (В. Алендейăн «Ушкăн-ушкăн пĕлĕт иртет», А. Тодоровăн «Вăрăм ала», А. Артемьевăн «Алтăр çăлтăр», В. Чаплинан «Разговор на перемене» тата ыттисем те). Анчах халиччен тунă ĕçсем халĕ ăна хăйне те тивĕçтермеççĕ: «Çав хĕрĕх кĕнекерен вуннăшĕ валли тунă ÿкерчĕксемпе хуплашкасене кăна кăштах ырлама пултаратăп», — терĕ вăл пĕррехинче.

ĂСТАЛĂХ ĕçленĕçемĕн тупанса пырать. Акă, Агеев илемлетнĕ юлашки икĕ кĕнеке: А. Алган Шупашкарта тухнă «Времена года» ятлă сăввисем тата А. Афанасьевăн «Пирĕн интернат» поэми. Иккĕшĕ те — ачасем валли çырнăскерсем.

Кĕнеке валли иллюстрацисем тăвакан художникăн лайăх ÿкерме кăна мар, ÿкерчĕксене текстпа лайăх çыхăнтарма та пĕлмелле. Кашни писателĕн хăйĕн стиль, кашни произведенин — хăйĕн янăравлăхĕ, кашнинче — хăйне евĕрлĕ туйăм, пĕрне прозăпа çырнă, тепĕрне — сăвăлла, художник çав уйрăмлăхсене ÿкерчĕкре палăртма тивĕç.

Çак икĕ кĕнекери ÿкерчĕксене пур енчен те мухтаса çеç каласшăн мар эпĕ. Çапах та вĕсенче В. Агеев кашни произведени уйрăмлăхне, тĕп шухăшне графикă чĕлхипе кăтартса памалли майсене çине тăрса шыранине курма пулать. А. Афанасьев поэминче, сăмахран, Тимуш ятлă ача çинчен, унăн тусĕсемпе кил-йышĕ çинчен калана чухне юмор палăрать. Художник çак уйрăмлăха ачасен сăнарĕсене ÿкерне чухне, ÿкерчĕксене «калăпланă» чухне лайăх шута илнĕ. Тимушсен çемйинче вунă ача («хăш чухне сĕтел тавра шăнăçма хĕн вĕсене»). Çак пысăк килйыш апатланнине кăтартакан ÿкерчĕке художник икĕ страница сарлакăш тунă. Тем тăршшĕ сĕтел тавра шăкăрах ларса тухнă ачасем, йывăç кашăксем тытса, вĕри яшка çĕклесе килекен амăшĕ еннелле çаврăнса ларнине курсан, текста вуланă чухнехи пекех, ăшшăн кулса илес килет. Заставкăсемпе концовкăсем шухăшласа кăларас, ÿкерчĕксене страницăсенче мелĕрех вырнаçтарас енĕпе те художник ăнăçлă майсем сахал мар тупнă.

А. Алга кĕнекинче вара, содержанине кура, çутçанталăка, тĕрлĕ вăхăтри тĕрлĕ ĕçсене кăтартса памалла пулнă. Çавăнпа ÿкерчĕксем те ку кĕнекере урăхларах.

Паллах, художниксен хăйсен ĕçĕнче профессилле «вăрттăнлăхсем» нумай. Кĕнекери ÿкерчĕк текстпа килĕшÿллĕ янăратăр тесен, вăл вулакан чунĕнче автора кирлĕ туйăма вăраттăр тесен, графика ĕçĕн техникине пĕлни кăна çителĕксĕр. Ку енĕпе халь пирĕн художниксен ĕçĕсене çĕнни нумай. Ăна эпир, специалист мар çынсем, тивĕçлипе хаклаймăпăр та. Анчах пурнăçа тĕрĕс сăнласа панипе паманнине кашни вулаканах туйма пултарать. Çавна май В. Агеев çак икĕ кĕнеке валли тунă ÿкерчĕксен пĕр çитменлĕхĕ пирки каласа хăварасшăн эпĕ — вĕсенче ачасен сăнарĕсене, çутçанталăка кăтартса панă чухне конкретлăрах пулма тăрăшманни сисĕнет. Кĕнекере — чăваш ялĕ, чăваш ачисем, чăваш çĕршывĕнчи çутçанталăк, ÿкерчĕксем çинче вара çак уйрăмлăха çителĕклĕ палăртайман.

Вăхăт иртнĕçемĕн кĕнеке илемлетекен художниксен ĕçĕ нумайлансах пырĕ — вĕсен пысăкрах темăсене хускатма тивĕ, сăмахран, историллĕ романсем валли те ÿкерчĕксем кирлĕ пулĕç. Тахçан пулнă ĕçсене ÿкерсе кăтартма вара историе те, этнографие те, халăх пурнăçĕн нумай-нумай енĕсене те тĕплĕнрех тишкерсе вĕренмелле пулĕ. Чăваш литературинче произведенисен тематики пур еннелле те сарăлса пырать. Художниксем те çак юхăмран айккинче тăмĕç ĕнтĕ. Элкерпе Ухсайăн, Хусанкайăн, ытти паллă поэтсемпе прозаиксен кĕнекисем халех ĕнтĕ ăста аллă художниксене кĕтеççĕ.

В. Агеев юлашки вăхăтра тĕрлĕ темăсемпе çырнă произведенисене илемлетрĕ. Ман шутпа, вăл «Ялав» журнал валли тунă ÿкерчĕксем (А. Емельяновăн «Кăшланă çĕр», М. Кибекăн «Хитре хĕрарăм», унăннах — «Паттăрсем хыпарсăр çухалмаççĕ» произведенисем валли тунисем тата ыттисем те) уйрăмах интереслĕ. Вĕсенче çамрăк художник психологиллĕ сăнарсем тăвас енĕпе ăнаслă ĕçлени палăрать. Ку енĕпе пирĕн халиччен пысăк çитĕнÿсемех пулманччĕ-ха.

ÇАВ ВАХАТРАХ Агеев карикатурăсем те нумай тăвать. Малтан ăнаçлах пулман вĕсем, анчах çине тăрса ĕçлени, сатирăна кăмăллани ăна ку енĕпе те çитĕнÿсем тума пулăшнă. «Капкăн» вулакансем халĕ ĕнтĕ унăн ÿкерчĕкĕсене пĕрре курсах палласçĕ. Çав ÿкерчĕксен темисене вăл хăех пурнăçра шыраса тупать. Сатира ăна ытларах та ытларах илĕртет — карикатурă тума фантази, философиллĕ сивĕч шухăш кирлĕ, сăнарсене витĕмлĕ, ăнланма ансат тумалла — çавăнпа килĕштерет вăл çак ĕçе. Шаржсем те унăн питĕ хăйне майлă пулса тухаççĕ, анчах вĕсене вăл пичетлеме васкамасть пулас.

Ĕçлессе вăл пуринчен ытла перопа тата тушьпе кăна ĕçлет. «Хурапа шурă тĕссен вăрттăнлăхне кăштах пĕлсе çитме те пайтах пурăнмалла. Манăн ĕмĕре ытлашшипех çитет».— терĕ вăл, ун çинчен сăмах хускатсан.

...Халлĕхе пирĕн республикăра полиграфистсем çак икĕ тĕслĕ ÿкерчĕксене те пит чаплах çапса кăлараймаççĕ-ха. Хура вырăнне — шупка тухать. Анчах чăваш кĕнекин пулăслăхĕ пирки шухăшласан, Владимир Агеев ачасем валли нумай тĕслĕ хитре ÿкерчĕксем кăларасси çинчен, форматсене те пысăклатасси çинчен ĕмĕтленет.

— Чи пысăк ĕмĕт мĕнле сирĕн, Владимир Иванович? — ыйтрăм эпĕ унтан.

— Константин Ивановпа Çеçпĕл Мишшин произведенийĕсем пек чаплă произведенисене илемлетесси курасси.

Çамрăк — малалла. Вăй-хал пур чух, çÿллĕ ту çине хăпарса, тĕнче анлăшне куçпа çиçсе пăхмалла.

И. МИХАЙЛОВ.

Ÿкерчĕк çинче: В. Агеев А. Артемьевăн «Алтăр çăлтăр» кĕнекин иккĕмĕш пайĕ валли ÿкернĕ заставка.

...сворд

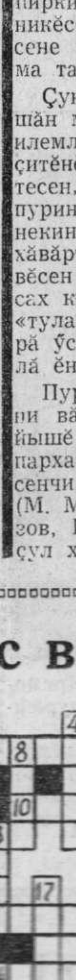

Вертикальмайлă: 1. Шурлăх газĕ. 2. Пылак шыв. 3. Лихтенштейн государствăн столици. 4. Поэт. 6. Влаçăн аслă органĕ йышăннă решени. 8. Пÿрт пайĕ. 12. Алжирти хула. 13. Чăваш халăх поэчĕ С. Элкерĕн сăвăласа çырнă «18-мĕш çул»